

סופר של סופרים

שתי רווקות זקנות

מוסאף לנדולפי. תירום: ארנו בר, הוצאת שוקן.
137 עמ', 48 שקלים

שהם סמיים

ל סופאור לנדולפי נתוודעתי בזכות גוגול. ליתר דיוק, בזכות "אשתו של גוגול", סיפור קצר ריגולני (משל לנדולפי) המתאר את מסכת יחסיו של ניקולאי ואסילייביץ' גוגול עם האשה שמעולם לא הייתה לו, בזכות מין מתנפחת שהסופר הרוסי הנודע מגנח אותה עד לפיצוזה. הסיפור הפנטסטי הזה, פנטסטי בשני מובניו, נרפס בשעתו ב"סימן קריאה" (גיליון 20, מאי 1990 עמ' 43-52) בתרגומו של אלון אלטרס, שגם הוסיף רשימה מו"ציינית ומעניינת ובה פרטים על הסופר והגול הזה ועל יצירתו הענפה והלא נודעת - לא רק בקרב קהל קרייני סטימצקי, גם באיטליה מולדתו נחשב לנדולפי ל"סופר של סופרים". חבל מאוד, שכן לנדולפי (1908-1979), כמו לגוגול, קפאק ואדגר אלן פו - שאליהם נהגים להשוותו - יש כל הנתר נים כדי להיות קלאסיקון.

אמורה, לא קראתי אלא שלושה מסיפוריו של לנדולפי, אך רי היה באלה כדי לכבוש אותי בקסמיו. למעשה רי היה כבר ב"אשתו של גוגול" ובריוחחים של אלטרס על סיפוריו האחרים - סיפור על נוטריון ישיש וביישן המותקיף על ידי ששיקה חסרת גוף, סיפור על אדם המצחצח את שיניו, שוטיף את פיז, אך תחת שייצא מפיו קצף של משחת שיניים יוצאת מפיו מלים מרדניות - וסיפור חייו של לנדולפי עצמו, שהיה מהמר כשייתי והפסיד, וגם הרוזיה, סולמים נכבדים בקאזינו של סדרמו. עוד נמסר באותה רשימה כי קובץ מסיפוריו של לנדולפי עמד לראות אור בהוצאת סימן קריאה-הקיבוץ המאוחד. אינני יודעת מה עלה בגורל הקובץ שהוא שלא יצא שמונה שנים הלפני - כולי תקווה שלא נגנב. וגם אם באיחור מחפיר, האמת יוצאת לאור ושתי נובלות משל לנדולפי, "שתי רווקות זקנות" ו"מלכת הסרטן", יוצאות בהוצאת שוקן בתרגום מעי נג של ארנו בר, בכריכה קשה ונאה - ורק חבל, חבל מאוד, שנעדרת מהקובץ אחריית רבו שממנה יוכל הקורא הסקרן ללמוד על המתבר עניינים מאירי עיניים ממין אלה שניתן ללמוד עליו מרשימתו של אלטרס, או אפילו פרטים "שוליים" כמו תאריכים. ומכאן אל "שתי רווקות זקנות" (1946), הנובלה שעל שמה קרוי הקובץ, נובלה שהיא הלולה של לעז לבני האדם בקרתנותם, בבורגנותם, בהתחסדרתם, בטמטומם שהוא רוע וכרוע לבם שהוא טמטום. וזה תמצית העלילה: מעשה בשתי רווקות זקנות ויצאת שמים המגדלות בביתן קוף אהוב, טומבו

שמו, עד אשר, לחרדתן הרבה, מסתבר שהנל בורח כלילות ומחלל את מובה המנוד הסמוך, מה שמחולל שערוזיה וגם מוביל להיחמת תיאולוגי בין שני כמרים, צעיר וזקן, סביב שאלת ההסבר והצדק יכולתו של בעל חיים לחטוא.

יחד ראגה מלבו מי שדי באזכור שמת מפורשים כ"זיכרון תיאולוגי" כדי להבריחו מטקסט - קולמוסו של לנדולפי מפיח חיים והומור בפולמוס שהוא שיאו של הסיפור, ועוד אגע בו, אך לפני כן הביטו באיך פשטות אלגנטית הכל מתחיל: "בשכונה מתנהחת ומפצאה של עיר, שהיתה אף היא מרכאה ומתחבת פנאינות רבות, בקמה הראשונה של אחד הכתמים, התגוררו שתי רווקות עם אמן הזקנה". לכאורה התחלה פשוטה, ניגוחה, קלאסית, כשל אגודה או סיפור ילדים, אך כבר מבצבץ בה קולו האידיני של המספר, ואמנם, מיד נא המשפט הבא וגומק את המובנה: "מישהו אחר במקומה היה רואה לעצמו וזהו קדושה לתאר לעצמו מקומות כאלה בפירות רב אבל אני, למזלו של הקורא, אינני כך גיש וחבה כזאת" (עמ' 7). הנהגה זו, ייאמר מיד, אינה עוד השרה מאסטרפרותית מן הון הפוסט מודרני (ולא רק מפני שהסיפור נכתב בשנות הארבעים) אלא יש לה ויקה ישירה לסיפור, שבכך בדיק הוא רך - בחוכות קדושות, במוסכמות, בקנונוציות של מחשבה השולטות במחנותיהם הצרים של רוב בני האדם ואשר עליהן מבקש המספר לערער, בין השאר באמצעות מרידתו שלו בדרכי סיפור שגרי תיות.

המרידה הזאת, ההומור המתפרץ, את אלה לא תמצאו אצל קפאק - אמן התענית המילולית. נכון, גם לקפאק יש הומור, אך אין ספק שאצל לנדולפי נוכחותו בולטת בהרבה. ואם כבר בקפאק עסקינו, אזכיר את הקוף המגיש דין וחשבון לאקדמיה" (1920), ואולי אליו מרמזים רבריו של המספר ברבר מוצאו של טומבו: "כדי שנוכחותו בדידתו של שתי הרווקות לא תיחשב לידצאת רופו, נאמר שלפני שנים היה לוק אה (...) האה הזה, בשונו מאחת ההפגנות, הביא לאחיותיו קופיף שנחטף מזודעות אמו" (עמ' 19-20). והמשפט רלעיל הוא גם רוגמה אחת מני רבות לאופן שבו המספר, בתחוכמו וברוב אידיניה, מבליע ברבריו את מוסכמות החברה המקר מית (באמצו את קול הקולקטיבי "נאמר", ובעצם תרצו את רבר הימצאותו של קוף בבית רווקות) והגה מלים טעונות וזועה כ"קופיף שנחטף מזודעות אמו" בטון קלי, כאילו כזאת היא ררכו של עולם. ואכן, לכך בדיק מכון המחבר: כזאת היא ררכו של עולם וזהו טבע האדם, להרע לאחרים כמו לבני מינו, ובעיקר להם, להרחיק ולהתחסד. הרגשתו של המספר כי "הקוף היה קוף גניחן בכל הסממנים החיצוניים ובכל התכונות הבולטות של מינו" (עמ' 19) רק מרגישה את הדמיון בינו לבין בני האדם הסובבים אותו (וציורי בוטרוו שעל כריכת הספר הם איילוסטרציה יפה ומבטיעה לדעיון זה, כמאמר קופו של קפאק: "הקופיות שלכם בוודאי אינה רחוקה מכם יותר משרחוקה הקופיות שלי ממני" (פרנץ קפאק, דין וחשבון לאקדמיה", מתוך "גזר הדין וסיפורים

||

מתוך הרמיות המועטות שפגשנו כאן יש כאלה, כגון בולוניה ומונסיניור טסטיני, הסוחבים עדיין חיי זקנה מתפר ררים. אחרים, כגון שתי הרווקות, נפטרו מכבר. זה נראה תמוה, ואולי זה אכן כך, אבל זהו הסיסם המקובל. אטאט כולנו שחים ומתקררים וקריבים אל תחילת ררי כנו, כתב המשורר, וכבר היינו אמורים להתרגל לכך. האין זה עולם בו מתר חשים דברים בלתי אפשריים, ושמה רק כאלה על האב אלסיו נאסר למשך זמן רב לנהל את המיסה. אולי היה זה מקרה, אבל כסמוך להתפרצות שלו בביתן של הרווקות הוא נתקף במחלת ריח כלשהי שעוררה דאגות בנוגע לשפיותו, וגם במחלת הכבר. לכן שמחו הממונים על ההורמנות שנקרתה להם. נשאלת השא לה מדוע הוא עצמו לא החליט להשליך מעליו את בגרי הכמורה, אבל זה אינו שייך לכאן. ביתניים גם הוא הזקן.

||

אחרים", תרגום אילנה המרמן, עם עובד/קלאסיקס). הקופיות הזאת, היא החייתיות והאכזר ריח שבאדם, היא גם חקיינותם של בני האדם זה את זה את אורח מחשבתו של זה. כפי שכבר הזכרתי, במקור הנובלה עומד ויכוח תיאולוגי המעמת בין האמונה העיונית - כומר זקן שהוא "הוכחה חיה שלא תמיד הוצגה מתחברת עם החוכמה" (עמ' 57) - לבין כומר צעיר וספקן, הומני סט שאין לו שום פרה קדושה, ש"מצפצף על לחם הקודש", שאפילו אלוהים הוא בשבילו גורם שאין לקבלו כמובן מאליו, שאפשר לברכו ולקללו, שנשוא בחובו את הטוב והרע. "מה עלינו לעשות בפשע הזה, בחורזון" מתחסד הכומר הזקן - "תחבו אותו לכיס, בחיי אלוהים שלך, או אפילו לתחנת", עונה הצעיר ומציע לו לבקש רשות מן הממונים עליו כשהוא משתק (שם).

הויכוח בין הכמרים הוא קונצ'רטו מושלם של קונטרפונקטים: הטמפרמנטים השונים של הכמרים, חילופי רברים מהירים, קריאות חימה ועלבון. נאר מים חוצבי להבה, ייפותותיהן הגרוטסקיות של הדרר קות כהפוגות קומיות, הצטלבויותיהן, כל אלה מטלטלים את הקורא ממחשבה עמוקה לצחוק פרוע, לעגני, ולבסוף ברצון לבכות עם הרווקות הזקנות על בתוליהן המרקיבים", על חיים שהוחמצו. ובעצם זהו רקוויאם לאנשות המקריבה עצמה. ועוד נכונה לקורא סצנה מקברית, קורעת לב של עקדת הקוף השלומיאית, וסוף רבר שהוא סיוד עגום-משועשע בבית הקברות של העיירה ובעצם של האנושות כולה "ולמבקר התר סביב מבט, נדמה, שעל הכל מכסה אבקה ריקשה ואפורה" (עמ' 69).

במקום שמסתיימת הנובלה הראשונה, כלומר במד בט המרוחק משהו שנועץ המספר באנושות, נפתחת הנובלה השנייה, "מלכת הסרטן" (1950). בנובלה זו, באווירת מסתורין אדגר אלן פואית, בוחן לנדולפי את השיגעון, את הבודדות ואת חייו של סופר שיש בהם מזה וגם מזה - כל זאת ררך מסע אינסופי בספינת החלל. הנובלה נמסרת כיומן מסע/סיסה ונפתחת בתיאום חללה הפנימי המכשירני של "המ ערכת השטנית" שבתוכה שווה המספר, כפי הנראה בן רמותו של המחבר (הוא מתוודה כי נחל הפסדים במשחקי מזל) שיצא למסע בחלל לאחר שנואש מן האפשרות לחיות על כדור הארץ, שעליו הוא משקף בשנאה יוקדת.

איכות תיאוריו של לנדולפי היא מן הנדירות. תיאוריו מדויקים, חושניים (חושניות מצמררת המד כירה את תיאוריו של פו בהבנר והמטוטלת"), פרשניים אינטלקטואליים ובה בעת משעשעים. את החיים הפשוטים הוא מתאר כך: "חייו של הפקיד הקטן שאני רואה שם בין קו הרוחב ארבעים ואחת לבין קו הרוחב ארבעים ושתיים (...) לאחר שסעד בחברת בני משפחתו היקרים, הוא ממחר למשרד. בערב ישוב לביתו, עיף ורצון, ולא יהיה לו כוח לעשות דבר או אף לחשוב. הוא יאכל את ארוחת הערב וישכב לצד אשתו, אבל יעשה אהבה אתה רק פעם בשבוע - ולמחרת הכל יתחיל מחדש (...) יש לו ריח לא נעים בפה, וכין שיניו נתקעת תמיד פיסה של בשר רקוב. ומה חוץ מזה מה עוד יש בחייו? לא כלום. איך אפשר לחיות כך? בעבר לא הבנתי. כעת אני מקנא בו" (עמ' 124).

היצון לחיים, אך כפי שמגדירו לנדולפי "הרצון לרצות" מתעורר רק מתוך כוב מתכת השט בשתי קתו הנצחית של החלל - האם ספינת החלל קיימת, "אמיתית"? או שאינה אלא מטאפורה ליצירה המכ לה את "האיש הפשוט" שבספר? האם המשוגע שבנה אותה והומין את הסופר לטוס בחלמו הוא אמיתי או פרי היותיו של משוגע אחר? - גדולתו של לנדולפי שהוא עמוס דיו לאפשר לכל הדיפותוות להתקיים זו לצד זו וזאת מבלי לפגוע בסיפור, להפוך אותו לאלגוריה חלולה, להפקיע את רמיותיו מאנושיותו ולהופכן לסמל. לנדולפי, כמו הסופר המנותק ב"מלכת הסרטן", היה אדם מתברל וסופר מתברל. סיפור "הפקיד הקטן", כמיהתו לאחות את הנתק עם העולם, לחיות את החיים הפשוטים, מתכתבים, במר דע או שלא במודע, עם שני מכתבים של קפאק למקס ברוד (תרגום א' המרמן). בראשון שבהם (28 באוגוסט 1904) משתאה פרנץ הצעיר על "יכולתם של האנשים לחיות את חייהם בהחלטיות כזאת" (בשומעו שיחה בין אמו לאשה האוכלת ארוחת אר- בע בגינה): בשני (31 בינואר 1921) הוא כותב: "אתה רוצה את הבלתי אפשרי, ולי - האפשרי הוא בלתי אפשרי". במקרה או שלא במקרה נפתחת רשימתו של אלון אלטרס בהגדרה שנתנו המבקרים האיטל- קיים לנדולפי: סופר של "סיפורים בלתי אפשריים". אפשריים או לא, עכשיו כשסוף סוף אפשר לקרוא אותם בעברית מומלץ מאוד לעשות זאת: ספרות מעולה לא עולה יותר מספרות זולה.